

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОНТЕССОРІ-ПЕДАГОГІКИ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Наталя Григор'єва, аспірантка

Бердянський державний педагогічний університет

Актуальність проблеми. Все більше дітей у світі народжуються з певними проблемами і потребують не лише медичної, а й педагогічної допомоги. Сучасна спеціальна педагогіка ставить за мету розвиток, навчання і виховання такої категорії дітей. Для її реалізації необхідне використання найбільш ефективних методів, технологій, які б сприяли психічному і фізичному розвитку дітей, корекції та компенсації недоліків психофізичного розвитку, формуванню гармонійно розвинутої особистості. У зв'язку з цим існує потреба у зверненні до спадщини видатних зарубіжних і вітчизняних педагогів. Науковий метод Марії Монтессорі (італійського лікаря, антрополога, педагога), як показав сторічний досвід, може бути використаний у роботі з дітьми, які успішно розвиваються, так і з особливостями розвитку. Її унікальна педагогічна технологія, створена на засадах гуманізму, містить ідею саморозвитку особистості дитини в процесі проходження ряду сенситивних періодів, що протікають відповідно до її внутрішньої індивідуальної програми саморозвитку. Освітнє середовище включає спеціальний дидактичний матеріал, що відповідає ряду вимог. Педагог в освітньому середовищі Монтессорі стає помічником лише у разі звернення до нього: «Допоможи мені зробити це самому!». Забезпечення саморозвитку дитини і підтримка інтересу до навчання здійснюється шляхом відходу від традиційної форми організації навчання – заняття за рахунок реалізації принципу свободи дитини (свобода вибору матеріалу для роботи, місця роботи, тривалості роботи, партнерів для спільної діяльності).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню педагогічної спадщини М. Монтессорі присвятили праці вітчизняні педагоги: Л. Андрушко, В. Бондар, А. Ільченко, І. Дичківська, Б. Жебровський, Т. Михальчук, Т. Поніманська, Н. Прибильська, М. Сорокова, О. Хілтунен. Тему впровадження Монтессорі-педагогіки в інклюзивну освіту досліджували А. Ільченко, К. Сумнітельний, С. Сумнітельна. Втім, за результатами аналізу наукових публікацій простежується неповне розкриття цієї проблеми, а саме – відсутні методичні рекомендації з використання Монтессорі-педагогіки в інклюзивних групах дошкільних закладів.

Мета статті: Розглянути можливості застосування педагогіки М. Монтессорі в роботі з дітьми дошкільного віку, які мають особливості у розвитку, акцентувати увагу на актуальності та перспективності педагогічних

ідей М. Монтессорі для організації інклюзивної освіти дітей, показати підходи до створення інтегративних груп.

Виклад основного матеріалу. Часто можна зустріти думку про те, що Монтессорі-педагогіка – це система, яка створена для роботи з дітьми, що мають певні відхилення у розвитку. Як відомо із біографії італійської педагогині, лише два роки вона працювала в Ортофренічній школі, де були зібрані «ідіоти» (так тоді називали всіх дітей незалежно від того, які відхилення у розвитку вони мали). М. Монтессорі змогла навчити своїх дітей читати і каліграфічно писати, використовуючи власну методику, в основі якої лежали науково-методичні розробки Е. Сегена і Ж. Ітара. В підсумку діти показали кращі результати на відміну від здорових під час іспиту. Відтоді М. Монтессорі замислилася про причини низького рівня розвитку здорових дітей і продовжила роботу з ними. Педагогічні ідеї Е. Сегена вона включила у власну систему педагогічних ідей і принципів, які не втратили своєї актуальності: індивідуально-особистісний підхід до дитини; інтелектуальний розвиток дитини залежить від розвитку її сенсорної та моторної сфери; повноцінний сенсомоторний розвиток можливий в процесі власної активності дитини, її різноманітної діяльності; для сприятливого розвитку дітей необхідне відповідне середовище.

Збіг загальних принципів реформаторської педагогіки, Монтессорі-педагогіки і принципів сучасної інклюзивної освіти можна простежити у наступних категоріях:

- дитиноцентризм – в центрі дитина з її актуальними індивідуальними освітніми потребами;

- саморозвиток – дитина, яка, розвиваючись, реалізує власну програму саморозвитку;

- адекватне актуальним запитам програми саморозвитку соціальне та освітнє середовище, що включає дидактичний простір, соціальне оточення, близьких дорослих як джерело і мотивацію пізнання, спілкування, діяльності;

 - доступність, впорядкованість, привабливість дидактичного середовища;

 - свобода вибору;

 - діяльність, пізнавальна, соціальна і комунікативна активність дитини;

 - особистісне (не нормативне) оцінювання досягнень дитини;

- демократичний характер стосунків співпраці між всіма учасниками освітнього процесу;

- відкритість і соціальність (залучення до освітнього процесу батьків, суспільних і наукових організацій, закладів культури).

Термін «інклюзія» (включення) з'явився в США у 80-ті роки ХХ століття і означав активну та повну участь дитини з обмеженими можливостями в освітньому процесі, житті школи. Це право всіх дітей, в тому числі з особливостями у розвитку, отримати освіту. Під інтеграцією розуміють

створення умов для спільної діяльності здорових дітей і таких, які мають особливості у навчальному процесі й соціальному житті. Отже, інтеграція – це один із варіантів реалізації інклюзії. Потрібно не просто помістити дитину у звичайну групу, а необхідно змінити освітній процес та організацію простору дошкільного закладу так, щоб стимулювати діяльність дитини, надати можливість максимально реалізувати свій потенціал, інтегрувавши її у суспільство здорових дітей.

Засновником першого дитячого Монтесорі-садка із спільним навчанням і вихованням дітей з обмеженими можливостями та здорових дітей став лікар, професор Т. Хельбрюгге – засновник Мюнхенського дитячого центру. Він висунув ідею про те, що для створення умов найкращого розвитку і входження дітей з обмеженими можливостями в соціум, необхідно об'єднати їх в інтегровані групи. Т. Хельбрюгге став засновником і Монтесорі-терапії, ввівши цей термін, яка не замінює інші медичні впливи, проте, перебуваючи на стику педагогіки і медицини, дає дуже гарні результати. Хельбрюгге запропонував правила, за якими створюється інтегрована група: діти з відхиленнями не повинні складати більше 25% дітей групи; відхилення мають бути різного характеру; дітям необхідно надавати комплексну допомогу.

Частіше за все Монтесорі-терапія використовується як фрагмент комплексної корекційної роботи всіх спеціалістів з дитиною, яка має відхилення у розвитку. Одночасно проводиться навчання батьків найбільш ефективним методам роботи з дитиною, спрямованих на корекцію її відхилень. Роль батьків дуже велика. Ефективність роботи підсилюється, якщо вони не приховують діагноз дитини, готові до співпраці з педагогом та іншими спеціалістами.

Монтесорі-педагог (Монтесорі-терапевт), який працює в інтегрованій групі, має бути готовий вивчати особливості дитини у контексті її діагнозу, оволодівати прийомами Монтесорі-терапії та шукати шляхи подальшої роботи з дитиною. Мета монтесорі-терапевта – перш за все допомогти сім'ї прийняти дитину з обмеженнями в розвитку і визнати її своїм повноцінним членом. Завдання, які стоять перед таким спеціалістом: навчання дитини самостійності, особливо у побуті; вправи на розвиток моторики; пробудження позитивного сприйняття мови, збагачення словникового складу; розвиток концентрації уваги; навчання поведінці у грі та побуті; навчання спілкуванню; допомога у налагодженні стосунків між дитиною і батьками; формування вміння самостійно долати труднощі. Як правило, в дошкільних закладах цю роботу виконує колектив спеціалістів: психолог, логопед, дефектолог і лікар. Команда фахівців формується залежно від проблематики розвитку дітей. Технологія організації спільної корекційної роботи педагога і спеціалістів здійснюється у декілька етапів:

1. Бесіда педагогів з батьками про необхідність проведення спеціалістом діагностичного обстеження дитини, отримання дозволу.

2. Комплексне обстеження, яке допомагає з'ясувати рівень розвитку дитини, проблеми і відхилення.

3. Складання індивідуальної програми розвитку для кожної дитини з особливостями в розвитку.

4. Консультування спеціалістом педагогів групи і батьків для вироблення єдиних принципів щодо супроводу та підтримки дитини.

Одна із важливих задач Монтессорі-терапії полягає в тому, щоб допомогти дитині, адаптувати до її особливих потреб класичний Монтессорі-матеріал. За такою адаптацією стоїть пошук педагога, заснований на знанні, з одного боку, методу Монтессорі і класичних матеріалів, а з іншого – особливостей дітей з різними діагнозами. Наприклад, щоб створити ситуацію успіху, потрібно зменшити кількість кубиків у рожевій вежі до п'яти і всередину кожного вбудувати магніти. Кількість запропонованих матеріалів для таких дітей обмежується. Робота із сенсорним матеріалом починається лише після вправ практичного життя. Презентації також будуються по-іншому: працюють з контрастними матеріалами (обирають найбільший і найменший, товстий і більш тонкий).

Висновки. Розглянувши ідеї і принципи Монтессорі-педагогіки, зокрема Монтессорі-терапії, можна впевнено говорити про наявність інклюзивного потенціалу в ній та перспективність для застосування в дошкільному закладі. Подальших наукових досліджень потребує розробка програми підготовки Монтессорі-терапевтів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція). Дата оновлення: 12.01.2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
2. Бондар В. І., Ільченко А. М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі : навч. посіб. Полтава : РВВ ПДАА, 2009. 252 с.
3. Монтессори М. Метод научной педагогики. Дом ребенка. Москва: Астрель, 2010. 269 с.
4. Сорокова М. Г. Система М. Монтессори: теория и практика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. 3-е изд. Москва: Издательский центр «Академия», 2006. 384 с.
5. Hellbrugge Th. Klinische Sozialpadiatrie. Berlin: Spinger-Verlag; N. Y.: Heidelber, 1981. 168 p.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У СІЛЬСЬКОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Людмила Зінчук, директор

Врублівського закладу дошкільної освіти «Сонечко»

Житомирського району Житомирської області

Знедолена природою дитина не повинна знати,